

Hónapló

Dalos György

Évforduló

Berlin, 2024. december 10.

Hogy Pór György, pontosabban Pór Gyuri nyolcvanéves, annak aligha lesz nyoma a magyar médiában. Pedig hát, ha úgy vesszük, közszereplő volt ő a javából: az előző rendszer egyik utolsó politikai perének, az úgynevezett „maoista pernek” a fővádoltja. S minthogy ebben a perben én is elnyertem a magam szerény hét hónap felfüggesztett börtönbüntetésre szóló ítéletét, van okom rá, hogy megünnepeljem kiváló sorstársamat, kamaszkori legjobb barátomat, annál is inkább, mert nálam jobban megszenvedte ifjúi heveskedésünk következményeit.

Mindenekelőtt neki le is kellett ülnie másfél évet, majd szabadulása után sehol sem tudott munkahelyet találni, mert a titkosrendőrség mindenüvé követte – egyedül Vitányi Iván merete tiszteletdíjasként foglalkoztatni a Népművelési Intézetben. Miután 1974-ben a *Népszabadság* hasábjain maga a kékfényes Szabó László támadta meg, úgy érezte, nincs több keresnivalója a hazai aknamezőn. Ezért második feleségével együtt kivándorolt az országból, állampolgárságától megfosztották, és mire 1988-ban hazatérhetett, akár magára is vonatkoztathatta Byron *Childe Haroldjának* helyzetét, akit ismeretes módon a saját kutyája is megugatott. Születésnapján, amelyet Pesten, szűk körben fog megtartani, nem leszek jelen, de úgy gondolom, valamit mégis le kell tennem arra az ünnepi asztalra. Ajándékkeresőben alámerülve az Arcanum mélyeibe a *Magyar Nemzet* 1962. február 14-i számában a következő olvasói levélre bukkantam.

„Köszönet a trol ellenőrnek. A Kölcsey Gimnázium növendéke vagyok. Február 7-én reggel az iskolában észrevettem, hogy ellenőrző könyvem eltűnt. Tudtam biztosan, hogy betettem a táskámba, és mégis, amikor az osztályba értem, már nem volt meg. Délben a házfelügyelő azzal fogadott otthon, hogy ott járt egy trol ellenőr, és elhozta az ellenőrző könyvemet. Nagyon megörültem, hát még amikor kinyitottam, és a következő szavak álltak egy papírlapon: »Akinek ilyen jó osztályzatai vannak, csupa ötös felelete, az vigyázzon az ellenőrző könyvére. Én most visszahoztam, tanuljon továbbra is ilyen nagyszerűen.« Ezúton mondok tehát hálás köszönetet annak az ellenőrnek, aki február 7-én, reggel fél nyolckor a 75-ös trolibuszon teljesített szolgálatot azon a környéken. Nevét, sajnos, nem sikerült megtudnom. Pór György, a Kölcsey Gimnázium harmadik osztályának tanulója.”

Milyen furcsa: ez a történet kiesett a fejemből, pedig akkor már közeli barátok voltunk. Reggelente szertartásszerűen találkoztunk a Munkácsy és a

Szondy utca sarkán, és szigorúan kötelező diáksapkánkat az esetleg szembejövő tanárookra való tekintettel fejünkbe csapva együtt léptünk be a gimnázium épületébe. Az is nyilvánvaló, hogy barátom aznap, legkésőbb a nagyszünetben beszámolt az érzékeny veszteségről, mint ahogy a happy endről, a fontos közokirat megkerüléséről is elsőként értesített. Utólag inkább a szerencsés megtalálót méltánylom a madárlátta történetben: ő azt az optimista feltevésemet igazolja, hogy dicséretből sohasem lehet elég. A derék troliparancsnok nem érte be a talált tárgy visszaszolgáltatásával, hanem külön üzent Pór Gyurinak, és megerősítette abban, hogy érdemes jól tanulnia. Barátom viszontagságos életének ismeretében meg vagyok győződve arról, hogy sokáig, talán máig profitál ebből a biztatásból.

*

A krími háború (1853–1856) egy összeurópai félreértés következménye volt, nevezetesen azé a feltevése, hogy az Oszmán Birodalom halálán volt. Törökországot még a legóvatosabb elemzők is „Európa beteg embereként” tartották számon. Ehhez képest a szultánátus legalábbis forma szerint csak 1923-ban szűnt meg, s ezzel túlélte mindhárom akkori szuperhatalmat: a cári Oroszországot, a császári Németországot és az Osztrák–Magyar Monarchiát. A 19. század közepén azonban ezt senki se sejtette előre, és Szentpétervár éppen e tévhitben üzent hadat a Portának: területileg a Dardanellákra vetett szemet, világnézeti okokból pedig arról ábrándozott, hogy Krisztus keresztjét fogja feltűzni az isztambuli Hagia Szophia mecset kupolájára, létrehozva ezzel orosz fennhatóság alatt az új Bizáncot. Brit és francia diplomata azonban Törökország oldalára álltak át, s így az eredetileg kétszerreplős konfliktus regionális háborúvá eszkalálódott.

Mindebből mára csak az események futótűzszerű jellege érvényes. Mert ahogyan a krími háború földrajzi kiterjedése megváltozott – a félszigetről áterjedt a Balkánra, a Kaukázusra, Kis-Ázsiára és a Fekete-tenger menti tartományokra, ugyanúgy a Putyin által indított 2022-es „különleges hadművelet” sem maradhatott meg helyi keretek között. Az orosz–ukrán összecsapásba Ukrajna oldalán fegyverszállítóként vagy hitelezőként beszállt a nyugati világ, Oroszország mellett pedig Belarusz és Észak-Korea foglalt állást, míg Kína óvatosan kacsingatva megértést mutat Moszkva iránt. E hadszíntér mellett van egy másik: a közel-keleti, ott Izrael áll szemben a Hamással és a Hezbollahnal. A háborúk erősítik egymást. Ráadásul mindkét szembenállás globális jellegű, a felek teljes győzelemre hajtanak. Félreértés ne essék: az európai konfrontációban Ukrajna igazát védeném, a közel-keletiben a megtámadott zsidó államét. Ettől azonban még nem szabadulhatok attól a benyomástól, hogy a helyzet, úgy, ahogy van, kilátástalan. Ilyesmit érezhetett Vörösmarty 1854-ben, amikor *A vén cigány* soraival reagált a krími háborúra: „Háború van most a nagyvilágban, / Isten sírja reszket a szent honban.” Ő már nem érte meg az 1856-os párizsi békét, amely legalábbis befagyasztotta a konfliktust. Vajon mi megérvük-e, hogy Ukrajnában és Közel-Keleten „majd elfárad a vész haragja, s a viszály elvérzik a csatákon”.

*

Furcsa dilemma előtt állok. Nagyjából lezártam Ausztria háború utáni történetéről írott könyvem, már csak egy rövid összefoglalással tartozom müncheni kiadómnak, amelyben a 2000 utáni fejleményeket foglalom össze inkább politológiai, mint történelmi szemszögből. Hiányzik még az irodalomjegyzék, a névmutató és néhány köszönetnyilvánítás, valamint a képanyag beillesztése a kiadványba. Tegnap azonban kiderült, hogy lektorom még egy kérdést tekint elintézetlennek: a címadását. Kevésnek tartja az *Ausztria háború utáni története* címet, és figyelemfelhívásként, olvasósalogatóként a következőt ajánlja: *Semlegesség és császármorzsa. Ausztria története 1945-től*.

Megvallom, első hallásra viszolygok ettől a megoldástól, és attól tartok, hogy sok osztrák olvasóban ellenérzést keltene – az átlagos nemzettudat ritkán ironikus, inkább pátoszra hajlik. Lektorom erre azt mondja, hogy szerinte éppen az ironikus felütés hatna felszabadítóan a publikumra, és éppen korábbi könyvcímeimre utalva állítja, hogy ez a felfogás tőlem sem idegen. Valóban. 1986-ban a magyar szamizdatról szóló, Brémában megjelent munkámnak az *Archipel Gulasch* (A Gulyás-szigetcsoport) címet adtam, majd 2003-ban a magyar történelmet ismertető könyvem *Ungarn in der Nußschale* (Magyarország dióhéjban) címmel adtam közre, nem is szólva kelet-európai viccgyűjteményemről, amely *Proletarier aller Länder – entschuldigt mich!* (Világ proletárjai – bocsássatok meg!) címmel látott napvilágot. Éppen a *Gulyás-szigetcsoport* ügyében kicsit ráfáztam a humorra: kiváló professzorom, Wolfgang Eichwede komolytalanul tartotta a címadást, és nem vette fel a művet az egyetem könyvsorozatába.

76

Történészdiplomával rendelkező íróként újra meg újra mentegetőzésre kényszerülök, miszerint nem tekintem magam tudósnak, a históriát nem annyira analizálni, mint inkább elbeszélni, mesélni szeretem, és a témától való távolságtartás nálam spontán stíluseszközként ironikus árnyalatot kap. Mindez nem jelenti azt, hogy lemondanék magáról a történetiségről, az okadatolásról és a lelkiismeretes forráskezelésről. Ugyanakkor képtelen vagyok a teljes személytelenségre olyan események leírásában, amelyek életrajzom két világháború közé szorult családtörténetem részei. Ausztria is így jön a képbe: történeti anyagként és tapasztalatként, hiszen nyolc meghatározó évet töltöttem ott 1987-től 1995-ig, benne az akkori osztrák közélet hullámvázaival, a múlton való viaskodásaival, nem utolsósorban az 1955-ben kikiáltott „örökös semlegesség” újraértelmezésével. Kortársként, kortanúként komolyan vettem az engem ért benyomásokat és most kissé zavarban vagyok: szabad-e viccelni a történelemmel, címlapra vinni a császármorzst vagy akár a bécsi szeletet. Ironikus énem erre azt vágja vissza, hogy miért, a történelemnek szabad velünk viccelni?

Mindazonáltal még nem döntöttem.